

УДК 378.004

О.В. Соколюк
м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Постановка проблеми. З початком XXI століття, глобального характеру набула проблема здоров'я українців, особливо підростаючого покоління, тому цілком закономірно, що перед освітою одним із основних завдань є збереження здоров'я [4]. Актуальність проблеми здоров'я нації на сьогодні стала не тільки предметом наукових досліджень, а й першочерговим завданням. Щорічно стан здоров'я підростаючого покоління погіршується: спостерігається зниження рухової активності, відхилення в роботі внутрішніх органів, збільшення кількості хронічно хворих дітей, зростання психічних відхилень. Питання збереження і зміцнення здоров'я школярів викликають пильну увагу, як з боку медиків так і освітян, а саме вчителів фізичного виховання та основ здоров'я.

Тому основним завданням школи є виховання фізично, психічно і морально здорового покоління, формування активної духовно багатой особистості, що здатна всебічно розвиватися та вдосконалюватися у різних напрямках упродовж усього життя. У зв'язку з цим виникає необхідність організації освітнього процесу з позицій збереження здоров'я його учасників, де одним із основних напрямів повинна стати підготовка педагогічних кадрів, здатних вирішувати завдання організації освітнього процесу, орієнтованого на збереження та зміцнення здоров'я школярів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури показує, що розробкою класифікації компетенцій і компетентностей, а також дослідженнями змістового наповнення цих понять займалися вітчизняні та закордонні науковці: Л. Морська, Н. Алмазова, Р. Баскаєв, О. Бобієнко, В. Болотов, О. Овчарук, І. Зимняя, А. Хуторський, Н. Guthrie, R. Harris, V. Hobart, D. Lundberg та ін.

Праці названих вище авторів сприяли накопиченню і систематизації досвіду підвищення якості освітнього процесу. Проте соціальна зумовленість формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців основ здоров'я науковцями не досліджувалася.

Метою статті є теоретичне обґрунтування процесу формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів основ здоров'я.

Постановка завдань:

- розглянути роль та місце інформаційної компетентності у підготовці майбутніх фахівців основ здоров'я;
- визначити етапи становлення та розвитку процесу формування інформаційної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність вчителя основ здоров'я багатопланова за своїм змістом і охоплює широке поле існуючих в суспільстві соціальних відносин і процесів. Це зрозуміло, оскільки основною функцією фахівця основ здоров'я є формування стійкої мотивації щодо здорового способу життя, застосування педагогічних і сучасних інформаційних технологій, спрямованих на забезпечення усвідомлення школярами здорового способу життя, як найвищої цінності, їх адаптація до умов і вимог сучасного суспільства.

У процесі вирішення згаданих вище проблем майбутньому вчителю основ здоров'я необхідно шукати нові ефективні методи та форми навчання школярів на уроках основ здоров'я у загальноосвітній школі. Саме тому в умовах інформаційного суспільства потребує оновлення зміст підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, що зумовлює необхідність посилення уваги до різних аспектів їхньої фахової підготовки.

Компетентності є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність вчителя основ здоров'я до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства, бути готовим змінюватись і пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

На сьогоднішній день учитель основ здоров'я, як головна діюча фігура будь-яких змін в системі освіти, є єдиною реальною особою, здатною в процесі навчання дітей зберегти їх здоров'я. Переслідуючи педагогічні цілі, кожен учитель основ здоров'я повинен не забувати про необхідність збереження, а по можливості і примноження здоров'я учнів, бо саме здоров'я є тим фундаментом, на якому будується повноцінна гармонічно розвинута особа. Здоров'я є найважливішою цінністю, а цілі, пов'язані з його збереженням і зміцненням — найважливішими в педагогічному процесі [4].

Сьогодення потребує від майбутніх учителів основ здоров'я все більш інтегрованих психолого-педагогічних і медико-біологічних знань для ефективної організації оздоровчої та просвітницької роботи [5].

Творчий підхід до здійснення професійної діяльності нині є вимогою для фахівців усіх галузей, і вчитель з основ здоров'я не є виключенням з цього правила. Останнім часом активно дискутується питання підготовки майбутнього вчителя основ здоров'я на засадах компетентнісного підходу як найефективнішого для освітнього процесу, такого, що забезпечує його підготовку відповідно до сучасних вимог суспільства. Саме в такому аспекті необхідною, на нашу думку, є орієнтація освіти на компетентнісний підхід, який повинен бути черговим етапом оновлення змісту освіти для збереження здоров'я підростаючого покоління.

Розуміння компетентнісного підходу базується на суті основного поняття, що лежить в його основі — поняття «компетенція». Концепція компетентності стала однією з провідних педагогічних теорій сучасності. Вона включає широкий спектр соціальних, комунікативних умінь, заснованих на знаннях, досвіді, цінностях, які одержуються в процесі навчання. Компетентність — в перекладі з латинської *competentia* — означає коло питань, в яких людина добре розуміється володіє знаннями та досвідом. Компетентна в будь-якій галузі людина володіє відповідними знаннями і здібностями, які дають їй змогу судити про цю галузь та ефективно діяти в ній [6].

Зазначимо, що здатність майбутніх фахівців основ здоров'я здійснювати професійну діяльність визначає їх компетентність, яка містить такі елементи:

- розуміння суті виконуваних завдань і вирішуваних проблем;
- досвід у цій галузі та використання його кращих досягнень;
- уміння вибирати засоби, способи дій відповідно до конкретних обставин;
- відчуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність вчитися на помилках і вносити корективи в процесі досягнення цілей.

На нашу думку, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відіграє сьогодні вагомую роль в підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців різних профілів, у т. ч. й інформаційної підготовки майбутніх фахівців основ здоров'я. Сьогодні активно створюються і є доступними для використання як викладачами, так і студентами, системи пошуку інформації, науково-освітні інформаційні мережі з інформацією і базами даних з різних напрямів науки й освіти, електронні бібліотеки.

Інформаційні компетентності майбутнього вчителя основ здоров'я ми визначаємо як здатність:

- демонструвати творче мислення;
- пристосовуватись до різних видів ситуацій;
- сприяти гармонізації режиму праці та відпочинку;
- розуміти і використовувати технології;
- розвивати здібності дослідження та набувати власний досвід;

- будувати комплекс індивідуальних та оздоровчих цінностей, орієнтувати на них свою поведінку і кар'єру;
- розробляти моделі дій та прийняття рішень у динамічному світі;
- оцінювати і розвивати власні стратегії розв'язання проблемно-оздоровчих питань.

Інформаційну компетентність ми розуміємо як здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, як уміння працювати з різними видами інформації, знаходити і відбирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати на основі здобутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, яка дозволяє приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності.

Тому у фахову підготовку майбутнього вчителя основ здоров'я необхідно широко впроваджувати сучасні інноваційні засоби, які включають в себе засоби ІКТ, а також підвищувати рівень інформаційної компетентності. Професійна діяльність майбутнього вчителя основ здоров'я, його педагогічна майстерність та застосування комп'ютерної техніки в комплексі з іншими засобами забезпечить можливість покращити сприйняття, осмислення і запам'ятовування навчальної інформації, здійснити диференційований підхід до учнів, позитивно впливати на мотивацію до навчання та формувати в них особистісне ставлення до ведення здорового способу життя. Процес інформаційної діяльності майбутнього фахівця, який пов'язаний з умінням використовувати інформаційні ресурси суспільства, можна представити у вигляді такої послідовності: постановка задачі, формування предметної області інтересів, усвідомлення потреб в інформації і формулювання запиту, пошук інформації в документах та інших інформаційних джерелах, аналіз і синтез інформації, співвідношення її з обсягом накопиченого знання і соціальним досвідом індивіда, оцінка, критичне і творче переосмислення інформації, практичне використання кінцевого результату діяльності [2].

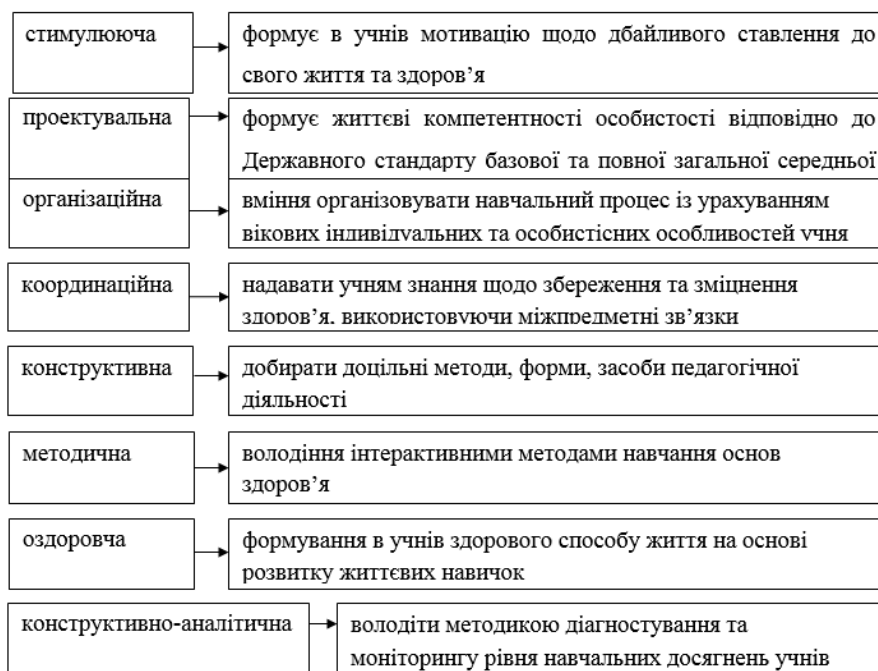

Рис. 1. Функції педагогічної діяльності вчителя основ здоров'я

Фахівець з основ здоров'я посідає одне з провідних місць у відновлювальному процесі лікування. Саме він розробляє методику застосування фізичних і психологічних вправ, проводить обстеження, визначає функціональний стан і рівень фізичного розвитку, добирає засоби і форми лікування, окреслює та виконує програму подальшого функціонального відновлення і психофізичної дієздатності хворої людини. Аналізує хід виконання реабілітаційної

програми, вносить корективи на кожному з етапів лікування та надає консультації в рамках своєї компетенції, застосовує навички здорового способу життя, гармонізації режиму праці та відпочинку.

На нашу думку, вчитель основ здоров'я в процесі своєї педагогічної діяльності виконує наступні функції (рис. 1).

Шляхи підвищення інформаційної компетентності вчителя основ здоров'я ми бачимо в наступному:

- раціоналізації планування навчального матеріалу;
- використанні інформаційних технологій;
- підвищенні управління навчальним процесом;
- формуванні мотивації до ведення здорового способу життя;
- формуванні культури навчальної діяльності і навичок самоосвіти.

На думку Н. Баловсяк [1] інформаційна компетентність включає три компоненти:

- інформаційний — здатність ефективної роботи з інформацією у всіх формах її представлення;
- комп'ютерний — визначає уміння і навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням;
- процесуально-діяльнісний — визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних задач.

Ми дотримуємося думки, що інформаційна компетентність вчителя основ здоров'я є системою компетентностей (рис. 2), що поєднує такі компетентності:

Рис. 2. Система інформаційної компетентності майбутніх учителів основ здоров'я

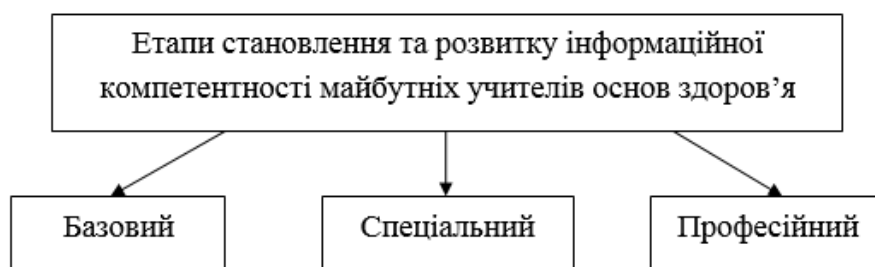
- технологічну (усвідомлення комп'ютера як універсального втоматизованого робочого місця для своєї професії);
- алгоритмічну (усвідомлення комп'ютера як універсального виконавця алгоритмів і універсального засобу конструювання алгоритмів);
- модельну (усвідомлення комп'ютера як універсального засобу інформаційного моделювання);
- дослідницьку (усвідомлення комп'ютера як універсального технічного засобу автоматизації навчальних досліджень);
- методологічну (усвідомлення комп'ютера як основи інтелектуального технологічного середовища);
- здоров'язберігаючу (усвідомлення комп'ютера як засобу здатного сприяти збереженню власного здоров'я та здоров'я оточуючих).

Система інформаційної компетентності майбутніх учителів основ здоров'я передбачає: добування інформації з різних джерел — навчальної, довідкової, енциклопедичної, науково-популярної, періодичної преси, недрукованих засобів масової інформації, комп'ютерних баз

даних, Інтернету; виділення потрібного із масиву інформації; поєднання різних джерел інформації; впорядкування своїх знань; уміння використовувати нові інформаційні технології та швидко адаптуватися до їх змін.

Виділена нами система інформаційної компетентності зумовлена особливостями соціального замовлення суспільства та вимог щодо підготовки сучасного вчителя основ здоров'я.

Вважаємо, що стратегія формування інформаційної компетентності має розроблятися відповідно до процесу становлення умінь і навичок здійснення інформаційної діяльності. Процес формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя основ здоров'я розглядається нами як перетворення його функціональних станів, перехід від одного стану до іншого. Аналіз існуючих психологічних концепцій професійного розвитку фахівця в системі вищої професійної освіти дозволяє нам виділити етапи становлення та розвитку інформаційної компетентності майбутніх вчителів основ здоров'я в процесі навчально-виховної діяльності.

Перший етап — базовий (1-2 курс). Він орієнтований на розвиток загальних компетенцій в контексті майбутньої професійної діяльності. На цьому етапі студенти оволодівають прийомами розумової діяльності (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація та ін.), основними способами навчально-пізнавальної діяльності; опановують інформаційні технології на рівні користувача, навчаються планувати свій час, ставити цілі та обирати шляхи їх досягнення, розв'язувати проблеми, що виникають у процесі навчання; здійснення пошуку необхідних навчальних матеріалів з використанням різноманітних засобів сучасних ІКТ; аналізують результати власної навчально-пізнавальної діяльності, здійснюється формування позитивної мотивації до навчання тощо.

Другий етап — спеціальний (2-3 курси). Майбутній вчитель основ здоров'я опановує способи розв'язання професійних задач, використовує міжпредметні зв'язки, формуються вміння застосування інформаційних технологій до розв'язання фахових здоров'язберігаючих задач. На цьому етапі відбувається поглиблення розвитку та становлення інформаційних компетенцій. Відбувається розширення та поглиблення системи знань, здобутих студентами на першому етапі формування інформаційної компетентності, інтеграції раніше набутого досвіду розв'язування завдань навчального характеру з досвідом, розв'язування завдань оздоровчого спрямування.

Основними завданнями навчання на цьому етапі є: оволодіння студентами основними способами навчально-професійної діяльності; формування у студентів вмінь узагальнювати і систематизувати набутий ними досвід з інформаційних технологій з метою його самостійного застосовування у ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Третій етап — професійний (4-й курс). Це етап становлення інформаційно-орієнтованих компетенцій, передбачає наявність сформованих інформаційних навичок, здатність до самоосвіти. На цьому етапі фахівці набувають досвіду розв'язування завдань майбутньої професійної діяльності, відбувається формування професійно значущих якостей особистості, майбутнього вчителя основ здоров'я, професійної готовності, ціннісних ставлень до професійної діяльності.

Таким чином формування інформаційної компетентності сприяє:

- усебічному розвитку майбутніх вчителів основ здоров'я, самовдосконаленню, бажанню вчитися впродовж усього життя, розумінню інформаційних процесів;
- здатності застосовувати опановане у професійній діяльності;

- удосконалювати професійну майстерність;
- застосовувати набуті знання у педагогічній і повсякденній практиці.

Тому для підтримки у пошуках ефективних шляхів оптимізації уроків основ здоров'я у фахову підготовку майбутнього вчителя основ здоров'я необхідно широко впроваджувати сучасні інноваційні засоби, які включають в себе засоби ІКТ, а також підвищувати рівень інформаційної компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка майбутніх вчителів основ здоров'я, здатних на високому фаховому рівні здійснювати просвітницько-виховну, профілактично-оздоровчу роботу в навчальних закладах сприятиме поліпшенню соціокультурного середовища, в якому будуть розвиватись наші діти. Лише за умови набуття оптимального рівня інформаційної компетентності в процесі професійної підготовки вчителя основ здоров'я можливе досягнення достатнього ступеня суспільної корисності відповідно його соціальній значущості.

Перспективами подальших розвідок є розробка ефективних методик формування інформаційної компетентності майбутніх учителів основ здоров'я.

Література:

1. Баловсяк Н. В. Інформаційна компетентність фахівця / Н. В. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 5. — С. 21-28.
2. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. В. Кузьмина. — М. : Высш. шк., 1989. — 167 с.
3. Лук'яненко М. І. Реалізація здоров'язберігаючих технологій у сучасній школі / М. І. Лук'яненко // Науковий вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — Вип. 98, Т. 3. — Чернігів. — 2012. — С. 176—178
4. Павленко І. О. Валеологічне мислення як показник професійно-педагогічного мислення студентів — майбутніх учителів природничих дисциплін / І. О. Павленко // Науковий вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — Вип. 98, Т. 4. — Чернігів. — 2012. — С. 288-292.
5. Радченко А. В. Професійна підготовка майбутніх вчителів основ здоров'я у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. В. Радченко. — Луганськ, 2012. — 21 с.
6. Трофименко А. О. Формування навчальних компетентностей у майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 — «Теорія і методика професійного навчання» / А.О. Трофименко. — Тернопіль, 2008. — 225 с.

У статті розглядаються шляхи підвищення організації освітнього процесу орієнтованого на збереження та зміцнення здоров'я школярів. Проаналізовано поняття, систему та етапи розвитку інформаційної компетентності. Обґрунтовується соціальна зумовленість процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів основ здоров'я.

Ключові слова: учитель основ здоров'я, інформаційно-комунікаційні технології, соціальна зумовленість, інформаційна компетентність.

В статье рассматриваются пути повышения организации образовательного процесса ориентированного на сохранения и укрепления здоровья школьников. Проанализированы понятия, система, этапы развития информационной компетентности. Обосновывается социальная обусловленность процесса формирования информационной компетентности будущих учителей основ здоровья.

Ключевые слова: учитель основ здоровья, информационно-коммуникационные технологии, социальная обусловленность информационной компетентности.

The ways of educational process organization increasing oriented on preserving and strengthening of schoolchildren's health are considered in the article. The concepts, system and stages of the development of informational competence have been analyzed. Social conditions of the process of informational competence forming of future teachers of health groundings is being substantiated.

Keywords: teacher of health groundings, information-communicative technologies, social condition, informational competence.